

UDK: 37.032

Saboxat MAYDONOVA,
Navoiy davlat pedagogika instituti o'qituvchisi
E-mail:saboxat_87@mail.ru

Navoiy davlat pedagogika instituti dotsenti, p.f.n D.Axatova taqrizi asosida

THE MAIN FACTORS OF PROMOTING LIBRARY IN THE FAMILY IN PRIMARY CLASS STUDENTS

Annotation

In this article, we have provided information about the main factors of promoting reading in the family among elementary school students. All the educational qualities of a child are first formed in the family, which means that reading also occurs and develops with the support and influence of family members. Factors that are effective in the pedagogical process aimed at developing the culture of reading in the family among elementary school students are described in detail.

Key words: elementary school, book fairs, reading, knowledge, family, parenting, skills, competence, development.

ОСНОВНЫЕ ФАКТОРЫ РАЗВИТИЯ БИБЛИОТЕКИ В СЕМЬЕ У УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

Аннотация

В данной статье мы предоставили информацию об основных факторах популяризации чтения в семье среди учащихся младших классов. Все образовательные качества ребенка впервые формируются в семье, а значит, чтение также происходит и развивается при поддержке и влиянии членов семьи. Подробно описаны факторы, действующие в педагогическом процессе, направленном на развитие культуры чтения в семье у учащихся младших классов.

Ключевые слова: начальная школа, книжные ярмарки, чтение, знания, семья, воспитание детей, навыки, компетентность, развитие.

BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARIDA OILADA KITOBXONLIKNI TARG‘IB QILISHNING ASOSIY OMILLARI

Annotatsiya

Ushbu maqolada biz boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida oilada kitobxonlikni targ‘ib qilishning asosiy omillari haqida ma‘lumotlar berganmiz. Boladagi barcha tarbiyaviy xislatlar dastlab oilada shakllanadi, demak kitobxonlik ham o‘z oilasi a‘zolari ko‘magi va ta‘sirida yuzaga keladi, rivojlanadi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida oilada kitobxonlik madaniyatini rivojlantirishga qaratilgan pedagogik jarayonda samarali bo‘lgan omillari batafsil bayon etilgan.

Kalit so‘zlar: Boshlang‘ich sinf, kitob ko‘rgazmalari, kitobxonlik, bilim, oila, ota-ona, ko‘nikma, malaka, rivojlanish.

Kirish. Bugungi kunada jahon mamlakatlarining ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotida, ayniqsa, intellektual rivojlanishida XXI asr katta o‘zgarishlarga olib kelmoqda. Taraqqiyot o‘z ortidan ta‘limni ergashtirib, o‘ziga yanada katta e‘tibor talab etmoqda. Global axborotlashuv sharoitida intellektual mulk jamiyatning ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy rivojlanishini belgilovchi asosiy omillardan biri sifatida e‘tirof etilmoqda.

Jamiyatimizda kitobxonlik masalasiga yondoshuv turli davrlarda turlicha bo‘lgan. Har bir davrning o‘z extiyojidan kelib chiqib, kitobxonlik darajasi belgilangan. Kitob o‘qish, kitobxonlikning jamiyat va shaxs uchun ahamiyati, kitobxonlikni rivojlantirishning ijtimoiy-individual jihatlari, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kitob o‘qish ko‘nikma, malakalarini shakllantirish, uning pedagogik, psixologik, metodik talablari, oilaviy kitobxonlik va sinfdan tashqari kitob o‘qishni tashkil qilish masalalari insonni ijtimoiylashuvida muhim dolzarb muammodir.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev tomonidan 2019-yil 19-mart kuni yoshlarni madaniyat, san‘at, jismoniy tarbiya va sportga keng jalb qilish, yoshlarda axborot texnologiyalardan foydalanish ko‘nikmalarini shakllantirish, ular o‘rtasida kitobxonlikni targ‘ib qilish, xotin-qizlar bandligini oshirishga qaratilgan beshta muhim tashabbus ilgari surildi. Mazkur, 2017–2021-yillarda O‘zbekistonni rivojlantirishning beshta ustuvor yo‘nalishi bo‘yicha harakatlar strategiyasining to‘rtinchisi, ya‘ni aholi, ayniqsa, yoshlar ma‘naviyatini yuksaltirish, ular

o‘rtasida kitobxonlikni keng targ‘ib qilish yosh avlodning intellektual salohiyatini oshirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, Prezidentimiz Shavkat Mirziyoevning “Kitob mahsulotlarini chop etish va tarqatish tizimini rivojlantirish, kitob mutolaasi va kitobxonlik madaniyatini oshirish hamda targ‘ibot qilish bo‘yicha komissiya tuzish to‘g‘risida”gi farmoyishi ta‘bir joiz bo‘lsa, hayotimiz, tafakkurimiz va ma‘naviyatimizda g‘oyat ulkan voqea bo‘ldi. Ushbu sa‘y-harakat milliy adabiyotimiz va ma‘naviyatimiz ravnaqida katta siljishlarning debochasi bo‘lishiga astoydil ishonib turibmiz. Ayniqsa, bu o‘rinda xorij tajribasini o‘rganish, yoshlar o‘rtasida badiiy jihatdan yuksak, intellektual saviyani o‘stirishga xizmat qiladigan kitoblarga talabni o‘rganish kabi masalalarning ko‘tarilgani g‘oyatda tahsinga loyiqdir.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Ma‘lumki, kitobxonlik insonning ta‘lim-tarbiyasi, kamolotida beqiyos o‘rin tutadi. O‘zbek xalqining bir necha ming yillar davomida yaratgan, avaylab-asrab kelayotgan axloq-odob durdonalarini, boy qadimiy merosini, milliy qadriyatlarimiz yutuqlarini o‘rganish va unga amal qilish bugungi kunning dolzarb masalalaridan biridir.

Shuningdek, faxrimiz bo‘lgan Sharq allomalarimiz Kaykovus, Abu Nasr Farobiy, Abu Rayxon Beruniy, Abu Ali ibn Sino, Mirzo Ulug‘bek, Alisher Navoiy, Zahridin Muhammad Bobur, Abdulla Avloniy kabi jahonga mashhur ma‘rifatparvar shoir va yozuvchilarning ma‘naviy-axloqiy

qarashlari, ular naql qilgan rivoyatlari yosh avlodlarimiz uchun axloq-odob sabog'idir.

Sharqda pedagog olimlar asrlar davomida bola tarbiyasiga, ma'naviy-axloqiy qarashlariga katta e'tibor berganlar. Bu tarbiya masalalari Sharq olimlari tomonidan yaratilgan asarlarda o'z ifodasini topgan. Jumladan, mashhur hind masali "Kalila va Dimna", Nizomul Mulkning "Sayohatnoma", Nosir Hisravning "Saodatnoma", "Ro'shnoma", Yusuf Xos Hojibning "Qutadg'u bilig", Mahmud Qoshg'ariyning "Devonu lug'atit turk", Ahmad Yugnakiyning "Hibatul haqoyiq", Alisher Navoiyning "Mahbub ul-qulub", "Vaqfiya", Abdulla Avloniyning "Turkiy guliston yoxud axloq" kabi asarlari shular jumlasidandir.

Safo Matchon: "Kitobxonlik - o'qilgan kitoblar soni bilan belgilanmaydi, balki u tushunib o'qish, ya'ni maqsadli o'qishdir. Shundan kelib chiqib aytish mumkinki, kitobxonning yozuvchi aytmochi bo'lgan fikrini nechog'li uqishini, ya'ni asar "tili"ga tushinishi kitobxonlik madaniyati, talanti darajasi ko'rsatadi. Shu tufayli adabiyotimiz talantli yozuvchilar bilan birga talantli kitobxonlarga ham hamisha ehtiyoj sezadi". Uning fikricha kitobxonlik talanti tug'ma emas, balki tarbiya vositasida kamol topadi.

Kitobxonlik haqida gap ketganda, olmon mutafakkiri Gyotening quyidagi fikrini keltirish joizdir: "Kitobxonlikka o'rganish uchun qanchalik ko'p vaqt sarf qilinishini odamlar tasavvur qilmaydilar, buning uchun men hayotimning 80 yilini bag'ishladim, lekin hali ham o'rgandim, deb ayta olmayman". Professor V.F. Asmus o'zining "Kitobxonlik - mehnat va ijod" nomli maqolasida esa kitobxonlikka shunday ta'rif beradi: "Mutolaa vaqtida asar bir ko'zadan ikkinchi ko'zaga quyilgan suv kabi kitobxon miyasiga quyilib qolmay, balki ijodkor kitobxon tomonidan qayta idrok etiladi". "Taraqqiy etgan xorijiy mamlakatlarda, deb yozadi H.To'xtoboyev, - kitobxonlik fan darajasiga ko'tarilgan. Kitobxonlik kitobni targ'ib qilishgina emas, balki kitob o'qishni, o'qiladigan kitobni tanlay olishni, mag'zini chaqishni, ya'ni kitob yordamida o'zini anglashni o'rgatish hamdir"

Shuningdek, o'zbek adabiyoti tarixida nom qozongan shoirlar va yozuvchilardan Abulqosim Firdavsiy, Tusi, Rudakiy, Nosir Hisrav, Sakkokiy, Abdurahmon Jomiy, Muhammad Rizo Ogahiy, Munis Xorazmiy va boshqalar o'zlarining badiiy asarlarida ajoyib ta'limiy, axloqiy, tarbiyaviy fikrlarini, tushunchalarini ifoda etganlar.

Ma'lumki, insoniyat o'z xatti-harakatidagi, xulqidagi yo'nalishlar, eng muhim belgilar mujassamlashib, shaxs faoliyatida, uning kamol topishida xulq-axloq qoidasining asosi bo'lib xizmat qiladi. Bir so'z bilan aytganda, adabiyot odam bolasida chin insoniy fazilatlarini shakllantiradi.

Tadqiqot metodologiyasi. Shuningdek, insoniyat tomonidan yaratilgan barcha umumbashariy kashfiyot va innovatsiyalarning asosini intellekt (inson tomonidan

yaratilgan g'oya) tashkil etadi. Ijtimoiy, iqtisodiy hamda madaniy taraqqiyotni belgilab beruvchi kreativ va innovatsion g'oyalarni asoslashda shaxsning fikrlash, yanada aniqrog'i kreativ, innovatsion fikrlash qobiliyatiga ega bo'lishi muhim ahamiyatga ega. Har qanday jamiyatda shaxslarning fikrlash malakasiga egaliklari, qolaversa, bugungi kun talabidan kelib chiqqan holda kreativ, innovatsion fikrlash qobiliyatini o'zlashtira olishlari badiiy, ilmiy va ilmiy-ommabop asarlarni o'qishga nisbatan ijobiy munosabatga egaliklariga bog'liq. Zero, badiiy, ilmiy va ilmiy-ommabop asarlarni o'qish shaxsda fikrlash, tasavvur, tahlil hamda tafakkur qobiliyatini rivojlantiradi. Natijada esa jamiyatni har tomonlama taraqqiy etishni ta'minlovchi g'oyalar shakllandi. Shu sababli so'nggi uch yil davomida O'zbekistonda yoshlarda fikrlash qobiliyatini, kitobxonlik ko'nikmalarini rivojlantirishga davlat siyosati darajasida ahamiyat qaratib kelinmoqda. Bu borada keng ko'lamga ega tizimli ishlar amalga oshirilmogda.

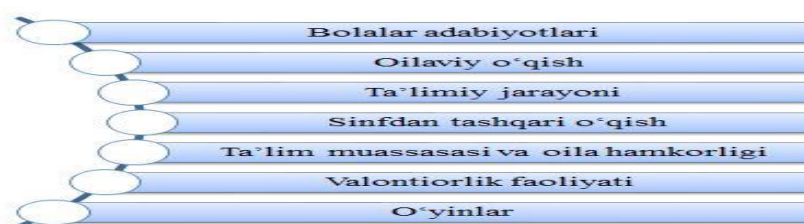
Davlatimiz tomonidan Axborot-kutubxona markazlari va Axborot-resurs markazlari ishini takomillashtirish bo'yicha bir qancha me'yoriy-huquqiy hujjatlar qabul qilingan va bevosita ijobiy ishlar samarali yo'lga qo'yilgan. O'zbekiston Respublikasining 2011 yilda 13 aprelda qabul qilingan "Axborot-kutubxona faoliyati to'g'risida"gi Qonuni, Prezidentimizning 2019 yil 7 iyuldagi "O'zbekiston Respublikasi aholisiga Axborot-kutubxona xizmati ko'rsatishni yanada takomillashtirish to'g'risida"gi Qarori asosida aholiga AKM va ARM xizmatlari joriy etilgan. Mazkur qonun va qarorda kitobxonlik madaniyatini shakllantirish bo'yicha bir qancha ustuvor vazifalar ham belgilab berilganligi muhim ahamiyat kasb etmogda.

Har qanday faoliyat, jarayon va tizimning g'oyasi, amaliy qiymati uning qanday tamoyillarga tayanganligiga bog'liq bo'ladi. SHu sababli faoliyatni tashkil etishni rejalashtirish, jarayonning kechishini ta'minlash va tizimni shakllantirishda uning mohiyatida yetakchi o'rin tutuvchi ustuvor tamoyillar belgilab olinadi. Zero, tamoyillar ularning tadrijiy yo'nalishini belgilab beradi, shuningdek, tartib, qoida tusini oladi. Shu bois tadqiqotni olib borish davrida boshlang'ich sinf o'quvchilarida oilada kitobxonlikni targ'ib qilishning asosiy omillarini rivojlantirishga qaratilgan pedagogik jarayon samaradorligini ta'minlashda ustuvor bo'lgan tamoyillarni aniqlashga alohida e'tibor qaratildi. Tadqiqot muammosiga oid ilmiy ishlarni nazariy tahlil qilish, pedagogik amaliyotni kuzatish, tajriba-sinov ishlariga jalb etilgan respondent-o'quvchilar, metodist o'qituvchilarning jarayonga bo'lgan munosabatlarini tahlil qilish orqali boshlang'ich sinf o'quvchilarida oilada kitobxonlikni targ'ib qilishning asosiy omillarini rivojlantirishda quyidagi tamoyillar ustuvor ahamiyatga egaligiga ishonch hosil qilindi (1-rasm):

1-rasm. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida oilada kitobxonlikni targ'ib qilishning ustuvor bo'lgan tamoyillari

Tadqiqotni olib borishda boshlang'ich sinf o'quvchilarida oilada kitobxonlik madaniyatini rivojlantirishga qaratilgan pedagogik jarayonda samarali bo'lgan omillar ham aniqlandi.

Kitob ma'naviy ozuqa ekan, kitobxonlik madaniyatini oshirish, jamiyatda ma'naviy kuchni shakllantirishimiz lozimligini davrning o'zi ko'rsatib turibdi. Kitob o'qishni ma'naviy ehtiyojga aylantiradigan vaqtga yetib keldik.

Kitobxonlikda eng muhimi oilada kitobga mehr uyg'otish, uni avaylab-asrashni tarkib toptirishdir. Buning uchun maktabda, oiladagi muhim vazifa kitobxonlikni inson hayotidagi zaruratga aylantirishdan iborat. Agar kitobxonlik zaruratga aylanmasa, oilada ham, maktabda ham unga mehr-muhabbat, e'tibor kuchaytirilmasa farzandni kitobga bo'lgan munosabatini o'zgartirish mumkin emas.

Bolalar uchun mo'ljallangan kitoblarning barchasi besh jihatdan amaliy qiymatga ega:

- birinchidan, bolani atrof-muhit bilan yaqindan tanishtirgan holda ularning tasavvurini boyitadi;

- ikkinchidan, ularda kitobga, kitob o'qishga bo'lgan qiziqishni hosil qiladi;

- uchinchidan, bolalarni ongini boyitadi, nutqi va tafakkurini boyitadi,

- to'rtinchidan, boy tasavvurga ega bo'lishini ta'minlaydi, nutq boyligini oshiradi;

- beshinchidan, mantiqiy fikrlash ko'nikmalarini hosil qiladi

Tahlil va natijalar. Oila kitobxonligi bu - oila a'zolarining aql-zakovati va yuksak ma'naviyatini shakllantiruvchi, inson ma'naviy dunyosini boyituvchi, kitobga mehr-muhabbat hamda uni zaruriyatga aylantirishning ma'lum tizimidir. Bu tizim o'smirlarning aqliy, ma'naviy, axloqiy, estetik rivojlanishi tizimidan iborat bo'lib, o'zbek oilalarining kitobxonlikka doir boy an'anasi va hozirgi davrda to'plangan boy tajribasiga asoslanadi.

O'qishga o'rgatish oiladan boshlanadi. Bu yerda bir muammoga duch kelishimiz mumkin. Hamma ota-ona ham o'zi o'qish madaniyati xususiyatlariga ega bo'lmisligi mumkin, bolaning yoshiga mos kitobni tanlay olmasligi, farzandiga to'g'ri, ifodali o'qib bera olmasligi mumkin.

Buning sabablari ota-onada bo'sh vaqtning yo'qligi, kutubxonaga bo'rmasligi, bolalar adabiyotini yoqtirmasligi yoki bilmasligi, yetarlicha ma'lumotga ega emasligi, savodsizligi, kutubxonachi bilan muloqotda bo'lmisligi, kutubxonachining ota-ona bilan birga ishlamasligi va shu kabilar bo'lishi mumkin. Shuning uchun ota-onalar maktab, litsey va kollej oqituvchilari, tarbiyachilar, kutubxona xodimlari bilan hamkorlikda ish olib borishlari, maslahatlashishlari zarur.

Albatta, kitobxonlik oiladan boshlanishi kerak. Ota-onalar farzandi uchun ertaklar aytib berishi, vatanparvarlik ruhidagi doston, maqol va masallarni o'qib berishi-bolaning ongini o'stirishi bilan bir qatorda, uni kitobxonlikka tayyorlab boradi. Bu esa bevosita onalarimiz kitobxon bo'lishi lozimligini ham anglatadi. Kitobxonlikni shakllantirib olishimiz uchun esa kitobxon onalarni tayyorlashimiz kerak. Oilada ayolning, onaning o'rni beqiyos. Mutafakkir jadid bobomiz "Onalar-butun bashariyatning tarbiyachilaridir", degan bo'lsa, fransuz faylasufi Jan Pol jamiyatga shunday xitob qiladi: "Siz bizga yaxshi onalarni bering, biz sizga yaxshi farzandlarni beramiz". Demak, har bir ona jamiyatga yaxshi farzandni kamolga yetkazishi uchun mas'ul ekanligini his etishi va o'zining dunyoqarashini, bilim va ko'nikmalarini oshirib borishi judayam muhim.

Xulosa va takliflar. Jamiyatda oilada kitobxonlik madaniyatini madaniyatini oshirish uchun oilalarda sog'lom ma'naviy muhitni shakllantirish, har bir oilada shaxsiy kutubxonalar tashkil etish, ota-ona farzandining kitob o'qishiga bevosita ko'makchi bo'lishi kerak.

Biz kitobxonlikni oiladan va mahalladan boshlasak, ko'proq natijaga erishamiz. Buning uchun esa joylardagi mahalla guzarlarida ko'chma kutubxonalar hamda xonadonlarda shaxsiy kutubxonalar tashkil etilsa, kitob o'qishda avvalo oilada ota-ona, kattalar ibrat, namuna bo'lsalar, maqsadga muvofiq bo'lardi.

ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 y 13-sentabrdagi "Kitob mahsulotlarini nashr etish va tarqatish tizimini rivojlantirish, kitob mutolaasi va kitobxonlik madaniyatini oshirish hamda targ'ib qilish bo'yicha kompleks chora-tadbirlar dasturi to'g'risida" dagii PQ-3271-son qarori.
2. Mirziyoyev SH. Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz. – Toshkent: O'zbekiston, 2017.
3. Xudoyberdiyeva G. Keksalarning yosh onalarga maslahatlari. Chaqaloq, Tarbiya.
4. Qodirov M, Quronov M .Yosh ota-ona kitobi. Uzliksiz ma'naviy tarbiya trilogiyasi. 1-qism [Matn]: 3 yoshgacha bo'lgan bolalarni ma'naviy tarbiyalash bo'yicha qo'llanma, – Toshkent: Muharrir, 2018.
5. Zaynutdinova M. Bola parvarishi. Psixologiya. – T: O'zbekiston, 2021.
6. Jumaboyev M. Bolalar adabiyoti // O'qituvchi" nashriyat-matbaa ijodiy uyi, Toshkent. – 2013 y.
7. Matchon Safo. Kitob o'qishni bilasizmi.T. " O'qituvchi".
8. Мадатов К., Матлатипов С., Арипов М. Узбекский текст переписки с образовательный потенциал учеников: тематическое исследование из Школьного корпуса // архив препринт архив:2303.00465. – 2023.
9. G'aniyeva D.A. Axborot-kutubxona muassasalarida kitobxonlarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalashda madaniy-ma'rifiy tadbirlarning roli –T.: «Tafakkur» nashriyoti, 2017.
10. Nishonov S. «Ta'lim tizimida barkamol shaxs tarbiyasi». J.: Xalq ta'limi, 2000 y.1- son, 12,16-b.